

Gözli Ata

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 21 января, 2025
Gözli Ata GÖZLI ATA

Uly Balkan gerşiniň aňyrsynda, Balkanabadyň demirgazyk tarapynda, 130 kilometr uzaklykda, Çilmämetgum çägeliginiň hem-de örän owadan Akgyr uçudynyň aralgyndaky ýerde orta asyr gonamçylygy ýerleşýär, onda iki sany mazar saklanyp galypdyr. Olarda XIV asyrdan ýaşap geçen, Gözli ata lakamy bilen mälim bolan sopy şeyhi Hasan Ata we onuň aýaly, gazak baýynyň gyzy Aksil mama jaýlanypdyr.

Gözli Ata lakamyna wakalary öňünden bilmek ukyby bilen eýe bolupdyr. Onuň mazary indi alty asyryň dowamynda Hazaryň kenarynda ýaşayan türkmenleriň we gazaklaryň zyýarat edýän ýeri bolup hyzmat edýär, onuň ady bolsa beýik Magtymgulynyň sygyrlarynda ençeme gezek ýatlanyp geçilýär. Magtymguly oňa ruhy goldaw üçin ýüzlenýär.

Meşhur bilgir adamyň durmuşy barada köp maglumat ýok. Ol Horezmde doglupdyr, Ýasa şäherindäki Hoja Ahmet Ýasawynyň sopusylyk mekdebinde bilim alypdyr. Ol Aral deňziniň we Wolga derýasynyň arasyndaky sähralykda okadyp başlapdyr, şol ýerde ýaşan çarwalaryň yslam dinini kabul etmegine ýardam beripdir.

«Şol ýerde ol gazak gyzy Aksil bilen durmuş gurupdyr. Soňra ol Hazaryň kenaryndaky türkmenleriň arasyna göçüp barypdyr, şol ýerde hem özüniň sopusylyk işi üçin amatly ýeri tapypdyr. Onuň üç ogly ~ Hur Ata, Omar Ata, Ybraýym (Ywyk Ata) atly üç ogly bolupdyr. Olaryň nesilleri türkmenleriň keramatly hasaplanylýan alty taýpasynyň biri bolan ata taýpasyny döredipdirler» diýip, etnograf Sergeý Demidow ýazýar.

Gözli Ata bilen baglanyşykly rowaýatlaryň ençemesi saklanyp galypdyr. Olaryň birinde bilgiriň beýik şeyh Hoja Ahmet Ýasawa atylan jadyly peýkamy yza gaýtaryşy barada gürrüň berilýär,

beýlekilerinde bolsa ol çölde azaşan adamlary halas edýär, aýrany ýaga öwürýär we elbetde, bilgir hökmünde çykyş edýär. Ol şowhunly zikr (jahr) diýip atlandyrylýan tansy hem ýerine ýetiripdir. Bu tans porhanlaryň keseli bejeriş usulyňyň bir görnüşi bolupdyr, soňy bilen bolsa, ol meşhur «Küştdepdi» halk tansyna öwrülipdir.

Gözli Atanyň jaýlanan ýerine asyrlaryň dowamynda alys künjeklerden hem köp sanly zyýaratçylar gelyärler. Olar üçin myhmanhana guruldy, sadakalary geçirmek üçin ähli şertler döredildi. Kümmetleriň häzirki binalary XX asyryň 90-njy ýyllarynda iki mazaryň üstünde guruldy, öň şol ýerde ak daşdan örülen beýik bolmadyk haýat bardy. Çak edilişi ýaly, munuň özi möçberi 5×5 metre barabar bolan kiçiräk orta asyr ýadygärliginiň galyndylarydyr. Gynansak-da, ol öz döwründe arheologlar tarapyndan öwrenilmändir.

Ol ir döwürde weýran bolupdyr, çünki 1871-nji ýylda Krasnowodsk galasyndan özlerine mälim bolmadyk çägi öwrenýän rus goşunynyň uly bolmadyk toparynyň bu ýere gelen mahalynda, toparyň serkerdesi Gözli Ata gonamçylygynda binýady daşdan tutulan, palçykdan gurlan kümmeti hem-de edil şeýle palçykdan galdyrylan metjidi görüpdir. Onuň bu ýerleri suratlandyryp beýan eden hasabaty imperator jemgyýetiniň Kawkaz bölüminiň Ýazgylarynyň sanlarynyň birinde çap edildi. Şondan iki ýyl geçenden soň, ol Tiflisde neşir edildi. Şeýlelikde, bu keramatly ýeriň gadyndan galandygy äşgärdir. Iru-guç hünärmenler ol barada belli bir netijä gelerler.

Wladimir KOMAROW,
žurnalist.

#syyahat_2016 Taryhy şahslar